

HEGYI GYULA

Cellatársak és rohamosztagosok

A mikor Göncz Árpádot két esztendeje a Magyar Köztársaság elnökévé választották, mindenki előtt nyilvánvaló volt, hogy a megtiszteltetés nemcsak az idős írónak, a polgári és keresztény humanizmus halk szavú képviselőjének, hanem az ötvenhatos forradalom és nemzeti ellenállás egyik képviselőjének is szól. Göncz Árpád — Bibó István közvetlen munkatársaként — életfogytiglani börtönbüntetést kapott a kádári vészbíraktól; és államfővé választásával ezt az ítéletet fordította át morális kitüntetéssé a történelem. Az egykori ötvenhatos rab személyében maga a forradalom lett a demokratikus köztársaság jelképes vezetője, noha három évtized változásai a gyakorlatban lehetetlenné tették a közvetlen demokrácia és az idealizált szocializmus '56-os eszméinek megvalósítását.

Ha a forradalmi álmok és a mindennapi kormányzati rutin közti ellentétet természetesnek is kell tekintenünk, azt semmiképp sem nevezhetjük annak, hogy kormánypárti képviselők a kormány kudarcainak feledtetésére a köztársaság elnöke ellen uszítanak, nyíltan árulónak nevezve azt a Göncz Árpádot, akit a kádárista ügyészek nagyjából ugyanezzel a váddal börtönöztek be.

A médiumelnökök ügyében zajló vitában mindkét oldalon lehetnek megfontolásra érdemes érvei, s habár a csaknem egymilliós munkanélküliséghez képest az egész ügy igazán másodrendű, mindenkinek joga van a parlamentben és azon kívül is szót emelni azért, hogy — miként Meciar Szlovákiájában — Magyarországon is egyértelműen a kormány irányítsa a televíziót. A szombati tüntetés törvényességét nem lehet vitatni: de a Göncz Árpád elleni gyalázkodó feliratok és bekiabálások az egyébként békés demonstráció erkölcsi mélypontjának számítottak.

Eörsi István hátborzongató kifejezésével szólva Kádár János elégedetten dörzsölhette csontkezeit annak öröme, hogy a köztársaság ötvenhatos elnökét állítólagos és valódi ötvenhatosok gyalázták a kamerák előtt — a tévéhíradó volt párttitkárának egyes rendezésében.

Nem lehet véletlennek tekinteni, hogy Nagy Erzsébet, a mártír miniszterelnök lánya éppen ezen a napon jelentette be lemondását a jórészt szélsőjobboldali aktivisták kezébe került Történelmi Igazságtétel Bizottsága elnöki tisztéről. A jó szándékú békítgetés és az öreg harcosok „elszólásait” magyarázó belátás kora lejárt. Akármilyen fájdalmas, tudomásul kell venni, hogy az ötvenhatosok tábora menthetetlenül kettészakadt, az egykori forradalmárok egy része mára szélsőjobbra csúszott, s agresszíven fenyegeti a demokráciát, a demokratákat és köztük a hajdani cellatársakat. Érdekes pszichológiai feladat lenne megfejtetni, hogy tiszta múltú emberek, akik a gondviselés kegyelméből megélhették saját igazuk győzelmét, időskorukra miért válnak eltorzult arccal gyűlölködő és fenyegetődző megszállottakká.

Igaz, mindenkinek joga van azt tenni az életével, amit akar. A szocializmus megtisztításának hitével kezdődött forradalom veteránjai időskorukban akár fasisztoid rohamosztagosokká is válhatnak. Ez esetben viszont a társadalomnak sincs más lehetősége, mint hogy annak lássa őket, akik — különösen hogy Göncz Árpád gyalázásával a legegységesebb ötvenhatos-szolidaritást is feladták. Mindez azért különösen tragikus, mert a Kádár-rendszer iránti erősödő nosztalgia váratlan támogatást kaphat az ötvenhatosok megosztottságából, néhány képviselőjük szélsőséges hangvételű fellépéséből. Ha a kádári konszolidáció évtizedein lehet is vitatkozni, a rendszer véres és gyalázatos születését eddig erkölcsileg lehetetlen volt mentegetni.

Döbbenetes lenne, ha néhány egykori ötvenhatos mostani hőzöngésétől megrettenő jó szándékú, tisztességes fiatalok lelkébe befészkelné magát az iszonyatos gyanú, hogy 1956 novemberében Kádárék hatalomátvétele egy szélsőjobboldali fordulattól „mentette meg” az addig tiszta forradalmat; hogy a Göncz Árpádot „zsidóként” Izraelben marasztaló szombati tüntetők ellen szerveződött meg Kádár kabinetje; hogy az ötvenhatos bajtársak között kirekesztő gyűlölet izzott volna, melyet csak a gyors és tragikus vég fedett el az utókor elől. E borzalmas gyanúra gondolni sem jó, de mind nehezebb egyáltalán nem gondolni rá.

Nagy Erzsébet lemondása csak az utolsó kétségbeesett gesztus azoknak a keserű visszavonulásoknak a hosszú sorában, amelyekkel az ötvenhat baloldali, polgári demokrata és patrióta értékeihez ragaszkodó egykori forradalmárok tiltakozni kívántak egy szélsőjobboldali — és az MDF jobbszárnya által manipulált — csoport erőszakos nyomulása ellen.

Tisztelem a szemérmesen háttérbe vonuló, az egykori cellatársaik gyűlölettől eltorzult arcában is a hajdani kedves bajtársat látó, a hisztérikus vádaskodásoktól megrettenő ötvenhatosokat: de teljes tisztelem mellett is azt kell mondanom, hogy nem szabad visszavonulniuk. Nem szabad engedniük, hogy ötvenhat emléke szélsőjobboldali fenyegetéssé alacsonyodjon, hogy az október huszonharmadikai évforduló közeledtével becsületes emberek szorongással és gyomoridegességgel gondoljanak. Nem szabad hagyani, hogy „ötvenhatos” néven kizárólag a szélsőségesek szerveződjenek: erkölcsi kötelességük megszervezni azoknak a bajtársaknak a körét, akik — legyenek bár kormánypártiak vagy ellenzékiek — hűek a demokráciához, hűek az egymás iránti tisztelethez és hűek a sajtószabadsághoz, mely a világon mindenütt elsősorban az ellenzékiességhez való jogot jelenti.

Ma még ötvenhat emléke nemes és tiszta, ma még egy demokratikus ötvenhatos-szövetség a társadalom többségének rokonszenvére számíthat. Ha már a szélsőjobboldal amúgy is megbontotta az ötvenhatosok egységét, a demokráciához hű bajtársaknak is meg kell szervezniük magukat. Ne az egyenként való lemondás és visszavonulás gesztusát, hanem a közös és határozott kiállást válasszák! Még sokan vagyunk, akik ismét erkölcsi példát várunk az ötvenhatos demokratáktól.